

RAFA GOMAR

Pedra rasposa

A Isidre Crespo, per l'amistat i el mestratge constants

He anat a casa d'un amic i m'ha mostrat la gàbia on la filla té un conill com a mascota. En observar l'habitable del conill, per contrast, he recordat les conilleres que tenia el meu avi en el corral i aquelles vegades que quan criava la conilla, em deia: «Vine, alça la tapadora i voràs. Mira'ls però no hi fiques la mà, a la conilla no li agrada.»

Aquell caixó lateral estava ple de pèl i, en apartar-lo amb cura, hi entreveia les cries, uns cossos petits de pell rosada. Esperava que es feren una mica més grans i, quan l'avi em donava el vistiplau, els en treia un per un. M'encantava esbrinar les diferents combinacions de colors de la llorigada i acariciar-los el cos, tan suau.

Paral·lelament, com un flaix, he remembrat aquelles escenes en què l'avi matava els conills i jo esdevenia el seu ajudant; un protocol que formava part de la naturalitat quotidiana i que avui molts hipòcrites qualificarien de crueltat.

El ganivet havia de tenir la fulla ben afilada. De fet l'avi anava sovint a esmol·lar-lo amb aquella pedra redona, de color rogenc, que manejava amb un pedal lateral i que estava a l'estança on guardava ferramentes, eines i atifells de tota mena. Quan l'avia havia decidit fer paella per a dinar, ell anava a la conillera i en triava un. Jo li preparava una cadira baixeta, posava un plat fondo i una safa davant, i el gani-

Rafa Gomar (Gandia, la Safor, 1955) treballa com a traductor i redactor a la Sindicatura de Comptes de la Generalitat Valenciana, tasca que compagina amb una important trajectòria literària. Ha publicat narrativa breu, novel·la i poesia. També és un destacat dietarista. En aquest camp, sobresurt la seua darrera obra, *Fràgil sol de tardor* (El Cep i la Nansa, 2015)

vet damunt del plat. Amb el conill agafat, s'asseia, el posava en terra en horitzontal i, amb un peu, li aixafava les potes de darrere i amb l'altre les de davant, estirava les orelles cap arrere per alçar-li el coll, el degollava i deixava que la sang caiguera dins del plat; una sang que l'àvia aprofitaria per a fer les mandonguilles.

Una vegada la sang deixava de rajar, jo intervenia sostenint el conill ben fort per les potes, cara cap avall. L'avi premia la panxa del conill per traure el possible pixum o excrements que pogueren quedar-hi dins, feia uns petits talls al voltant de les potes de darrere i, amb el ganivet, obria a poc a poc la pell per les cuixes i l'entreuix.

En acabar de fer els petits talls, jo l'havia d'aguantar amb més força encara: l'avi, amb una estirada forta, l'espellava fins a les potes de davant. Després, repetia els mateixos talls i les mateixes accions a les potes davanteres per traure'n la pell completament, tallava el cap, obria el conill en canal i deixava caure'n les vísceres dins la safra.

Malgrat les vegades que havia ajudat l'avi, la sentor forta de les vísceres m'ocupava els narius i m'impressionava fins al punt de fer-me venir un principi d'ois. Aquesta olor m'impactava tant com observar el cor del conill bategant encara o aquell fumet que sorgia des del seu cos calent. L'avi rescatava el fetge i els ronyons, i els posava en el plat; llevava el possible greix del cos de l'animal i s'alçava de la cadira per rentar-lo sota l'aixeta fins que quedara ben net. Mentrestant, jo portava el plat de la sang a la cuina, agafava una font del rebost, collia un parell de llimes i esperava.

En tornar amb el cos del conill a les mans, l'avi ja no s'asseia. Sobre la taula, usava el ganivet i les alicates d'esporgar per tallar el conill a trossos i posar-los a la font. Partia el cap per la meitat i, quan ja l'havia trossejat tot, hi escorria el suc de les llimes per damunt.

Quan em deia: «Au, açò ja està clar!», jo deixava la font sobre el banc de la cuina, besava l'àvia i me n'anava a jugar...

En la meua infantesa, no sols no s'estilaven aquestes actuals dèries de les mascotes, sinó que hauria estat ridícul i estrofolari que alguna criatura fes la demanda de tenir un conill a l'habitació i més encara que se li concedira. Llavors, no pensàvem en el trànsit de la vida ni ens feiem preguntes sobre els drets dels animals. No ens agradava matar els conills ni les gallines ni els pollastres, però ho vivíem amb absoluta normalitat, com una qüestió de supervivència. La mort ni s'amagava ni es banalitzava amb tanta violència gratuïta i televisiva com ara; l'assumíem, però li teníem molt més de respecte.

Fet i fet, és evident que tot i estar tan a prop en el temps cronològic, la distància entre les generacions i la diferència de les societats que ens ha tocat viure és abismal.

Encara que parlava pels colzes, m'omplia el rostre de saliva.

* * *

Mentre ens prenem una cervesa a la terrassa, el meu amic A. exclama: «Que bo si aquell jove practicava la gerontofília i la nimfomania geriàtrica!»

* * *

La dona que s'ha assegut al meu costat en l'autobús té una pell densa, compacta, d'una textura ben a prop de la mantega. De fet, li mire les venes dels braços i les mans, i l'espessor de la pell pràcticament li les amaga. ¿Seria factible demanar-li amb naturalitat que fóra tan amable de deixar-me satisfer el desig de palpar la densitat de la seua pell?

* * *

Segurament el millor d'estar jubilat serà que els dies posteriors a les festes de Reis tindrè temps de jugar amb els regals que em duren per haver-me portat tan bé i haver sigut tan bon xic al llarg de la vida laboral. Agg!

* * *

Anant a peu cap a casa, he passat pel pont de l'Exposició que travessa el Jardí del Túria. Com en altres ponts d'altres urbs, hi veig cadenats a les barres de la barana i torne a espantar-me de com són de fetitxistes algunes persones. Fetitxistes i retrògrads. L'amor possessiu, tancat, cadenat, falsament romàntic, falsament amor...

En quin segle dieu que vivim? Quan s'acabarà tanta cursileria?!

* * *

Cada dia em preocupen més algunes reaccions espontànies que abans no efectuava. Ahir vaig veure pel carrer el meu amic i vaig allunyar-me'n en comptes d'apropar-m'hi i saludar-lo; i l'altra vesprada vaig canviar l'itinerari en eixir del treball per no acompanyar una col·lega. Per què aquests atacs de misantropia?

* * *

Vinyoli, a mi també m'agradaria superar aquest sentiment de *poquedat* que ben sovint em paralitza i m'arrossega l'ànim pel fang i l'ompli de puces i polls!

* * *

En aquest sopar a la fresca, vora la mar, després de brindar per nosaltres i beure'ns el primer glop d'un *Marina Alta*, he recordat aquella sentència de Guillem Simó: «Condicions mínimes per a la felicitat: viure a un centenar de quilòmetres dels nens cridaners i dels papàs babaus i sords.»

* * *

La gran part de les meues visceralitats acaben en la tassa del vàter: Ihà! Ihà!

* * *

A qui té el cor glaçat, no és inútil regalar-li cap obsequi?

* * *

Avui m'abellia passejar pels barris de la ciutat on encara hi ha gats als solars sotjant des de dalt les tàpies i la vida quotidiana sembla ser senzilla, elemental, modesta, primitiva i ingènua alhora. Em venia de gust observar les escales de mamperlans gastats, decorades amb taulells antics; i els balcons plens de trastos i la roba estesa; i les façanes necessitades de dues o tres mans de pintura; i aquella brutícia més o menys tolerable, i aquell deteriorament general que provoca el transcurs del temps. I observar gent diversa, i empastifar-me la roba amb les olors dels sopars i l'oli fregit que surt de la cuina dels bars quan trepitge les voreres. I veure la gent parlant i fumant asseguda al portal, i sentir alguns crits i algunes baralles, i observar xiquets que corren desbocats, com poltres salvatges, amb els genolls bruts i la boca mostosa...

El barri on habite és un barri dormitori tan asèptic que necessite fugir de tant en tant a altres llocs per a sacsejar els sentits!

* * *

F. ha relatat un record que jo també protagonitzava. Era una escena que havia oblidat per complet i m'ha sorprès agradósament. En els records de quantes persones habitem?

* * *

Hi ha molts polítics, molts sermonaires i persones del carrer a qui els encanta la paraula *estable*. De fet sembla que somien i aconsellen abrandadament una família estable, un govern estable, un país estable, un amor estable... Vull recordar-los que en català, *estable* també és sinònim de porquera.

* * *

Si la literatura no es viu com la sentia Walter Benjamin: «Ben aviat vaig aprendre a disfressar-me amb les paraules»; o més concretament: «Llavors, obria el llibre per la primera pàgina amb la solemnitat de qui trepitja un continent nou»...

Si no es viu així o no la podem fer viure així, amb aquesta passió enriquidora que uneix plaer, aventura i coneixement, no podem augmentar mai el nombre de lectors. Això sí, hem de ser conscients que, malgrat els esforços, mai no ens apropem al cercle de lectors aconseguit pel llibre més llegit del món: el catàleg d'Ikea.

* * *

La companya de treball, Laura, ha publicat enguany, en 2013, editat per l'Eixam, el *Diario de Gaskin*, un dietari escrit pel seu pare que abasta des del 20 de febrer de 1941 fins al 28 de febrer de 1943.

Antonio Gassó Fuentes —Gasquin o Gaskin, l'inici del cognom i l'acabament a la russa— va nèixer a Xàtiva en 1919. Pertanyia a les Joventuts Socialistes Unificades (JSU) i en esclatar la Guerra Civil es va presentar com a voluntari per a formar part de l'aviació republicana. Seleccionat en els cursos de pilot de caça, va rebre instrucció militar i de vol a Kirovabad (l'actual Azerbaidjan) durant sis mesos —de març a agost de 1938—, on va aprovar i acabar amb el grau de sergent per a incorporar-se a la Zona Centre.

Després de morir Gaskin —el 4 d'agost de 1974, als 55 anys i sense haver pogut veure el canvi polític—, en el fons d'un armari, en una caixa de sabates polsosa i rebregada de tants bacs i trasllats com havia sofert, Laura va trobar uns papers guardats durant més de trenta anys. Primer dubtava, no volia violar la intimitat del pare, però finalment va recopilar-los. Escrits a llapis, molts quasi il·legibles, descobrix que es tracta d'un diari dels anys d'internament en un camp de treball francès ubicat enmig del desert per a construir el ferrocarril transsaharià.

Laura va planxar, escanejar i transcriure els fullets trobats i, una vegada llegits, decideix publicar-los. Li sembla un document de gran valor emocional i històric; un testimoni directe de primera mà que necessitava socialitzar per a homenatjar les persones que lluitaren contra el feixisme. El del seu pare era un cas

més entre les nombroses víctimes del colp d'estat militar contra la República, la guerra civil posterior i la ferotge repressió sobre els vençuts al final del conflicte, el destí de les quals ha estat amagat i silenciats tant per les autoritats franceses com per les espanyoles.

(Un dels casos més flagrants d'aquests *oblits* ha sigut el tractament patit per la companyia de xoc de la II Divisió Blindada a les ordres del general Leclerc, coneguda com La Nueve. Comandada pel capità francès Raymond Dronne, estava formada per 146 republicans espanyols —anarquistes molts d'ells— dels 160 combatents que la componien, i el seu tinent, i mà dreta del capità, era el valencià Amat Granell, que va ser dels primers militars de la resistència que alliberaren París dels nazis i hi entraren a l'Ajuntament el 24 d'agost de 1944... Aquest reconeixement va ser ben tardà, i curiosament avui, 3 de juny de 2015, els reis d'Espanya, juntament amb l'alcalde de París, Anne Hidalgo, i el ministre Valls —socialistes francesos d'origen espanyol—, han homenatjat La Nueve, inaugurant un jardí adjacent a l'Ajuntament de París amb el seu nom. *Oh là là, quel glamour ! Quelle sensibilité !* No està malament, tan sols han passat més de setanta anys!)

El *Diario de Gaskin* és un testimoni directe i commovedor del tracte cruel, humiliant i vergonyós que els governs de França van propinar als republicans espanyols exiliats. Inexplicablement i injustament, el govern democràtic francès de Daladier i Reynaud (febrer-abril de 1939) va confinar els republicans espanyols en camps de treball sota règim militar, tant més enllà dels Pirineus com al nord d'Àfrica. I quan Hitler va ocupar França, el mariscal Pétain —que va instaurar el seu govern el 10 de juliol de 1940— hi va endurir fins a extrems inhumans les seues condicions de vida.

El règim habitual en els camps no disciplinaris era el del treball forçat de dilluns a dissabte, i en els camps disciplinaris el règim s'enfortia. De fet, Gaskin, que va estar tres vegades a la presó de Bou-Arfa i diversos períodes en camps disciplinaris, també ho conta. El dietari narra de manera concisa i breu la duresa de la vida en els camps: la fam (l'alimentació escassa) i la set (l'aigua racionada); el fred intens de la nit i la calor asfixiant del dia (la roba justa); les malalties, calamitats i misèries per a sobreviure; els immunds barracons on habitaven; l'esgotament físic fins a l'extenuació, les vexacions constants o l'enviament sistemàtic per faltes menors a la presó o a camps especials de càstig...

Antonio Gassó també relata les pallisses i tortures més habituals, com ara lligar una persona a un pal un dia sencer sense protecció, confinar-la a la gàbia o l'anomenada tomba, que consistia a obligar-la a excavar una fossa arran de terra i romandre-hi durant un temps indeterminat, amb l'alimentació i l'aigua mínims, i també sense protecció...

No hem de buscar literatura en aquest dietari. Gaskin no hi tenia ni espai ni temps, ni tampoc era la seua intenció. Potser els historiadors ja han investigat sobre aquests esdeveniments, però aquest testimoni és difícil de trobar en arxius i hemeroteques per la seua veracitat, sense cap amanerament retòric, floritures literàries ni possibles interpretacions. És el relat cru i autèntic d'uns fets que tornen a avergonyir l'espècie humana.

No eren camps d'extermini, és cert, però la dinàmica quotidiana constituïa la flagrant violació dels drets humans d'unes persones que fugien d'una guerra. Què us recorda aquesta actitud cap als refugiats? I per extensió, ¿quin comportament solen tenir les institucions pel que fa a alguns centres d'acollida tant de refugiats com d'emigrants? Europa abans i ara: vergonya, cavallers, vergonya!

En febrer de 1943, Gaskin aconsegueix escapar-se del camp de treball i passa al Marroc, on viu prop de vint anys, fins que en 1959 torna a Castelló.

* * *

L'*STRANBROOK*

El 28 de març de 1939, va salpar del port d'Alacant el mercant *Stranbrook* amb 2.638 republicans que fugien de la repressió franquista. El capità, el gal·lès Archibald Dickson, a les 23 hores i sense encendre cap llum per a evitar que els descobriren, va ordenar partir cap a Orà. De tanta gent com hi havia, el vaixell va estar a punt d'escorar diverses vegades. L'excés de pes i la distribució poc uniforme de les persones va convertir les vint hores del trajecte en un viatge perillós.

Per si amb el viatge no fóra prou, les autoritats franceses, tot i les gestions efectuades pel diputat socialista Rodolfo Llopis, sols en deixaren baixar dones i xiquets, i van tardar un mes per a deixar desembarcar la resta del passatge. El 24 d'abril de 1939 encara quedaven 1.300 refugiats a bord no autoritzats a aixafar terra. Les condicions vitals i higièniques s'hi havien deteriorat, el menjar era escassíssim, no hi havia assistència mèdica, la invasió de polls i altres paràsits era diària, i els brots epidèmics, imminents.

Entre els passatgers hi havia un grup d'aviadors i, com que eren militars, les autoritats franceses els presenten una única opció: els camps de treball del Sàhara o la Legió Estrangera. Els qui van triar els camps no podien imaginar el que els esperava. Gaskin era un d'ells.

Es calcula que al voltant de deu mil persones arribaren a les costes africanes en les embarcacions que salparen de diferents ports de la costa mediterrània. Pocs dels nostres dirigents volen recordar que les vivències de molts republicans, tan pròxi-

mes en el temps cronològic, eren ben semblants a les que pateixen moltes persones en l'actualitat sota la vista grossa i la hipocresia dels estats benestants.

* * *

A., una altra vegada, em comenta: «M'he deixat bigot. I tot ha sigut perquè l'altre dia, mirant un àlbum de fotos de quan era jove, em vaig agradar tant que m'hauria follat a mi mateix. Llavors em vaig dir: me'l deixaré una altra vegada a veure si algú...»

* * *

Sovint, de bon matí, a la parada de l'autobús, ve una mare amb els dos fills. Ell té la cara plena de pigues i deu tenir tres o quatre anys més que la xiqueta. Ella és menuda; du unes ulleres redones de color blau, amb unes lents grosses que li engrandeixen els ulls. Els dos van carregats amb motxilla i m'encanta veure com juguen junts i, sobretot, com s'estimen. Són dos germans que sota la mirada amatent de la mare, sense crits ni estridències, amb una innocent i envejable educació, riuen i es cuiden l'un a l'altre. El xiquet sol apagar l'àvida curiositat de la germana amb explicacions a les seues preguntes, i ella l'abraça de tant en tant i tanca els ulls de tan feliç com s'hi troba. Els dos tenen una mirada intel·ligent, revestida d'afectivitat.

En pujar a l'autobús, si puc, dissimuladament, procure quedar-me ben a prop d'ells per escoltar les seues converses. És un goig vorejar el seu món i compartir amb ells la fantasia, la innocència i la bonhomia que traspuen!

* * *

A la llarga tots els verbs seran impersonals.

* * *

Una dona amb cara i cabells de paput!

* * *

Afortunadament, no he d'excavar la terra del Cabeçol ni desfullar els pètals de les roses per esbrinar on és la *a* on acaba el teu nom.

* * *

Acabe de llegir *Temps de segona mà: La fi de l'home roig*, de la bielorussa, Premi Nobel de Literatura 2015, Svetlana Aleksíevitx, i m'ha semblat extraordinari. Aquest llibre es basa en entrevistes a persones que han patit la realitat de la dictadura i el trànsit d'un «comunisme decrepit a un capitalisme salvatge i inhumà». Es tracta de donar la paraula i escoltar testimonis de gent anònima que ha viscut i patit, gent del carrer que configuren la visió coral d'una realitat allunyada de la versió oficial dels governants.

Svetlana és una dona valenta, senzilla, sòbria i lúcida, que creu en les persones i confegeix una literatura amb tècniques del periodisme per tal de trencar la visió del pensament únic, siga capitalista o comunista, neoliberal o postcomunista. Es tracta d'una persona que sap obrir el cor dels qui viuen i pateixen, i té la paciència inesgotable per a escoltar i escriure les seues històries. Tant les societats totalitàries, més o menys dissimulades, com les democràcies de major o menor grau de qualitat democràtica, assetgen les persones en la incertesa i les omplin de pors i recels.

Estic d'acord amb el mestre Joan Fuster quan diu: «Qualsevol poder és abús de poder. Això va en la mateixa naturalesa de les coses.» Però ja fa massa temps que sabem que la humanitat, segons com, altera la naturalesa de les coses. ¿Fins a quan tolerarem els abusos que els estats cometem contra els ciutadans i quan deixarem de cloquejar davant la cruel perversitat dels amos del món? ☹

(2013-2016)